

सावित्रीबाई फुले, पुणे विद्यापीठाच्या तृतीय वर्ष कला
भूगोल विषयातील (2013) अभ्यासक्रमानुसार

विषय – अभिक्षेत्रीय विश्लेषण तंत्र -S-4 (Gg 301)

भारतीय दैनंदिन हवास्थितीदर्शक नकाशा वाचन -उन्हाळा ऋतु

प्रा.शरद कर्णासाहेब औटी

सहाय्यक प्राध्यापक, भूगोल विभाग

डॉ. राजेश वसंतराव वाघ

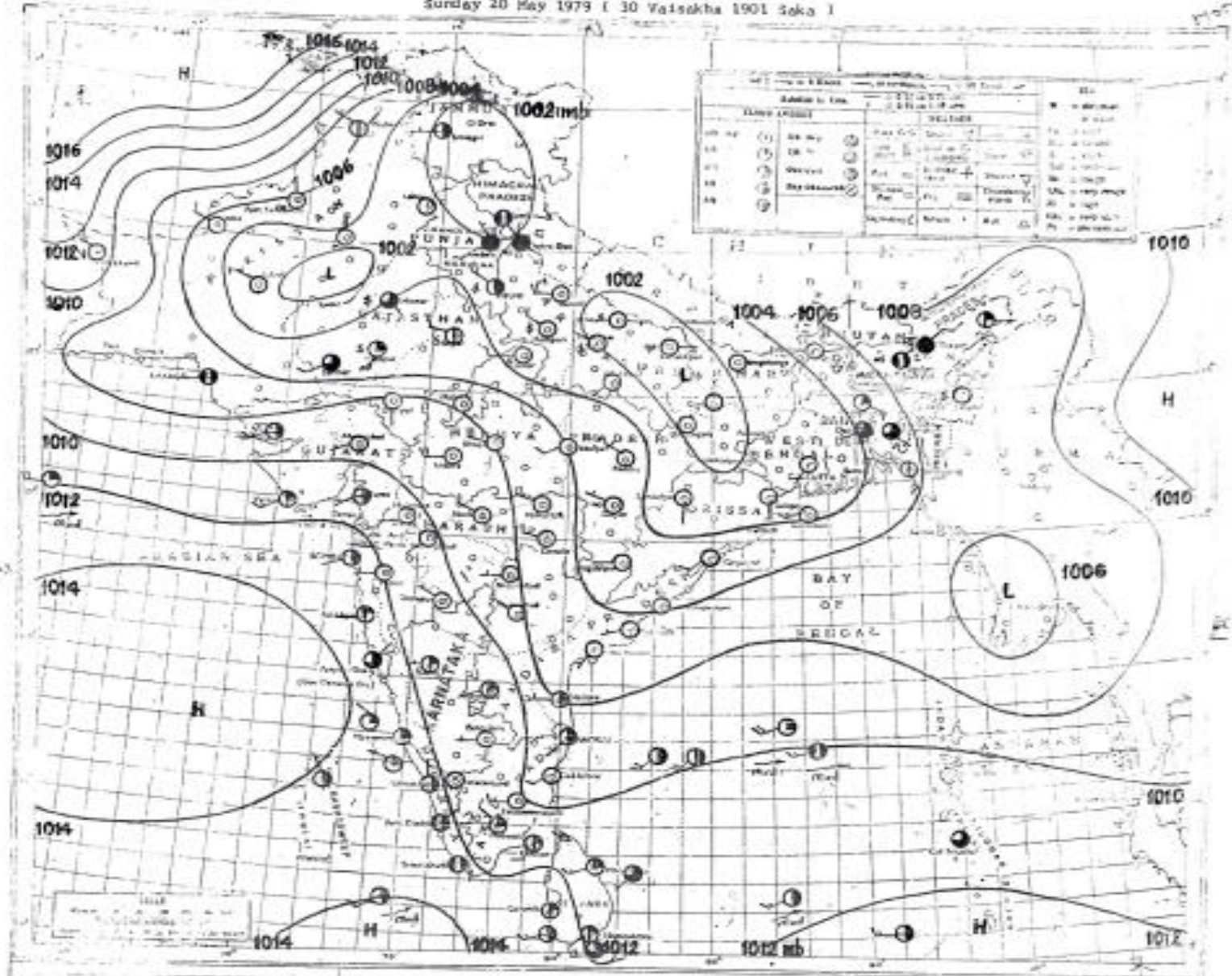
भूगोल विभाग प्रमुख

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय सोनई

ता. नेवासा, जि.- अ. नगर

INDIAN DAILY WEATHER REPORT

WEATHER MAP AT 0830 HRS. I. S. T. (0300 HRS. G. M. T.)
 Sunday 20 May 1979 (30 Vaisakha 1901 Saka)

१. प्रस्तावना

INDIAN DAILY WEATHER REPORT
WEATHER MAP AT 0830 HRS. I. S. T. (0300 HRS. G. M. T.)
Sunday 20 May 1979 (30 Vaisakha 1901 Saka)

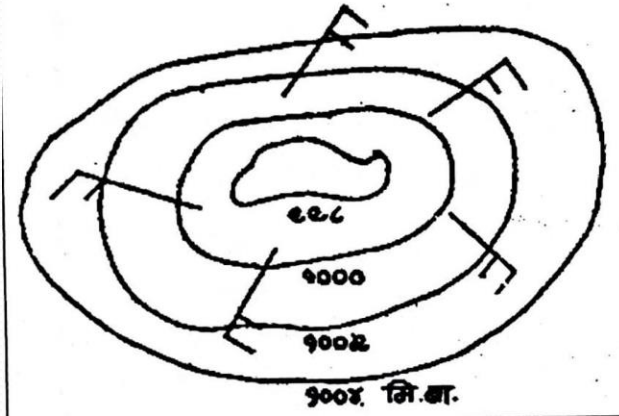
- वाचनासाठी घेतलेला भारतीय दैनंदिन हवास्थितिदर्शक नकाशा ब्रिटीश काल गननेनुसार रविवार दिनांक २० मे १९७९ व भारतीय शक काल गननेनुसार दि.३० वैशाख शके १९०१ या दिवसाची जागतिक प्रमाणवेळेनुसार(G.M.T.) पहाटेची ३.०० वाजताची व भारतीय प्रमाण वेळेनुसार(I.S.T.) सकाळची ८.३० वाजताची भारतीय उपखंडावरील हवेची स्थिती दर्शवितो. या कालावधीत भारतीय उपखंडावर उन्हाळा हा ऋतु (मार्च ते मे) असतो.
- मुख्य नकाशाच्या खाली दोन उपनकाशांमध्ये कमाल व किमान तापमानाचे सरासरी पासूनचे विचलन दर्शविले आहे.

२. वायुभाराचे वितरण

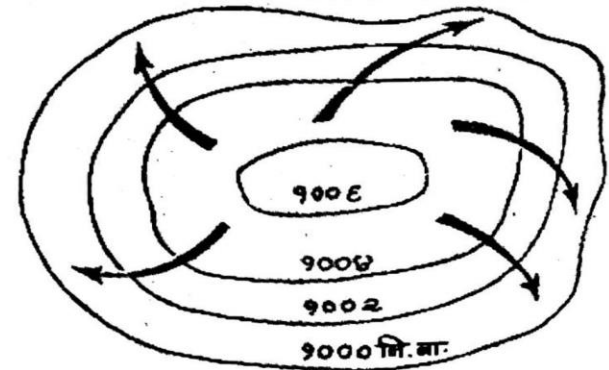
- व्याख्या: हवेला/वायुला वजन किंवा भार असतो हवेचा हा भार पृथ्वीवरील सजीव आणि निर्जीव प्रत्येक घटकांवर पडत असतो हवेच्या भाराला वायुभार असे म्हणतात.
- हवामान स्थितिदर्शक नकाशात सारख्या भाराच्या प्रदेशांना जोडणाऱ्या रेषेला समवायुभार रेषा असे म्हणतात.
- वायुभार ब्यारोमीटर या उपकरणाद्वारे मोजतात.
- मिलिबार, पौंड , इंच, सेंटीमीटर, मिलिमीटर ही वायुभार मोजण्याची एकेके आहेत.
- हवेच्या सर्वसाधारण स्थितीत समुद्रसपाटीला १०१३.२५ mb (मिलिबार) इतका वायुभार असतो.

अ. वायुभार रेषेचा सर्वसाधारण कल

प्रस्तुत नकाशामध्ये समवायुभार रेषांचा कल भारताच्या पूर्व किनारपट्टीलगत उत्तरेकडून दक्षिणेकडे आहे तर मध्य भारतात समवायुभार रेषांचा कल दक्षिणेकडून उत्तरेकडे आहे. भारताच्या वायव्य भागात सम वायुभार रेषा ईशान्येकडून नैऋत्येकडे झुकलेल्या दिसताहेत

आवर्त

प्रत्यावर्त

ब. कमी वायुभारचा प्रदेश

वाचनासाठी घेतलेल्या नकाशामध्ये एकूण चार ठिकाणी कमी वायूभर क्षेत्र असल्याचे दिसते त्यातील दोन प्रमुख व दोन दुय्यम आवर्त आहेत.

- पहिले कमी दाब क्षेत्र उत्तर भारतात भारतात पंजाब, हरियाणा, हिमाचल प्रदेश, या राज्यावर तयार झालेले असून तेथील वायुभार अनुक्रमे १००२, १००४ १००६, १००८ मिलिबार इतका आहे याच आवर्ताच्या प्रभाव क्षेत्रात एक दुय्यम आवर्त राजस्थांच्या पश्चिमेस पाकिस्तानात सक्रिय असून येथील वायुभार १००२ मिलिबार इतका आहे.
- तिसरे कमी दाब क्षेत्र उत्तर भारतीय मैदानी प्रदेशावर तयार झालेली उत्तर प्रदेश व बिहार या राज्यावर त्याचे केंद्र आहे येथील वायुभार अनुक्रमे असून १००२, १००४ १००६, १००८ मिलिबार इतका आहे चौथे कामिदब क्षेत्र बंगालच्या उपसागरात म्यानमारच्या पश्चिम किनारपट्टी लागर तयार झाले असून येथील वायुभार १००६ मिलिबार इतका आहे.

क. ज्यास्त वायुभारचा प्रदेश

प्रस्तुत नकाशामध्ये एकूण पाच ठिकाणी ज्यास्त वायूभार क्षेत्र तयार झाले असल्याचे दिसते.

- पहिले ज्यास्त दाब क्षेत्र पाकीस्तानच्या वायेव्येस अफगाणिस्तानच्या भागावर असून तेथील वायूभार अनुक्रमे १०१४ व १०१६ मिलिबार इतका आहे.
- दुसरे ज्यास्त दाब क्षेत्र अरेबियन समुद्रावर या क्षेत्रावर असून येथील वायूभार १०१४ मिलिबार इतका आहे.
- तिसरे ज्यास्त दाब क्षेत्र भारताच्या दक्षिणेस हिन्दी महासागरावर असून तेथील वायुभार १०१४ मिलिबार इतका आहे
- चौथे ज्यास्त बंगालच्या उपसागरात अंदमान निकोबार बेटांच्या दक्षिणेस असून तेथील वायुभार १०१२ मिलिबार इतका आहे
- पाचवे ज्यास्त दाब क्षेत्र म्यानमारच्या पूर्वेस असून तेथील वायुभार १०१० मिलिबार इतका आहे

३. आकाशाची स्थिति

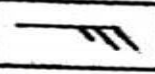
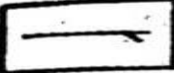
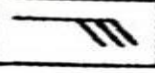
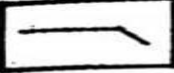
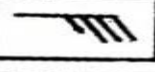
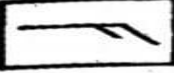
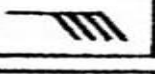
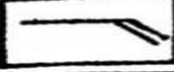

आकाश स्थिती

	निरभ्र आकाश		५/८ आकाश
	१/८ आकाश		३/४ आकाश
	१/४ आकाश		७/८ आकाश
	३/८ आकाश		पूर्ण आकाश ढगाळलेले
	१/२ आकाश		अंधुक आकाश स्थिती

आकाश स्थिति दर्शविणारे चिन्हे व खुणा

- सदर वाचनासाठी घेतलेल्या नकाशात उत्तर भारतात कमी दाब क्षेत्र असल्याने जम्मू कश्मीर हिमाचल प्रदेश, पंजाब, हरियाणा, राजस्थान गुजरात या राज्यांच्या क्षेत्रावर $१/२$ ते संपूर्ण मेघाच्छादन आहे.
- भारताच्या पश्चिम किनारपट्टी लागत अरेबियन समुद्रात $१/२$ ते $७/८$ मेघाच्छादन आहे
- बंगालच्या उपसागरात तमिळनाडू किनारपट्टीलागत, तसेच श्रीलंकेच्या किनारवर्ती भगत $१/४$ ते $३/४$ मेघाच्छादन दिसत आहे.
- ईशान्य भारतात अरुणाचल प्रदेश तसेच बांग्लादेश प्रदेशावर $१/४$ ते संपूर्ण मेघाच्छादन आहे
- सदर नकाशा हा उन्हाळा ऋतूचा असल्याने उर्वरित संपूर्ण भारतीय उपखंडावर आकाश निरभ्र असल्याचे दिसते.

हवेची स्थिती दर्शविणारे चिन्हे

वाऱ्याचा वेग		२५ नॉट्स	
	५ नॉट्स,		३० नॉट्स
	१० नॉट्स		३५ नॉट्स
	१५ नॉट्स		४० नॉट्स
	२० नॉट्स		५० नॉट्स

४. वाऱ्याचा वेग व दिशा

- नकाश्याच्या उत्तर भागात तीव्रता कमी दाब क्षेत्र सक्रिय झालेले असल्याने वारे चक्राकार गतीने आवर्तच्या केंद्रकाकडे फिरताहेत जम्मू कश्मीर, हिमाचल प्रदेश, पंजाब, हरियाणा, राजस्थान, गुजरात या प्रदेशात वाऱ्याचा वेग ताशी ५ ते २० नाविक मैल इतका आहे.
- भारताच्या पश्चिम किनारपट्टी लगत वारे अरेबियन समुद्राकडून पूर्वेकडे म्हणजेच भूभागाकडे वाहत असून त्यांचा वेग ताशी ३ ते ५ नाविक मैल इतका आहे.
- भारताच्या पूर्व किनारपट्टी लगत वारे पश्चिमेकडून पूर्वेकडे म्हणजे भूभागाकडून समुद्राकडे वाहत असून त्यांचा वेग ताशी ५ ते १० नाविक मैल इतका आहे.
- बंगालच्या उपसागरात वारे पश्चिमेकडून पूर्वेकडे ताशी २० नाविक मैल या वेगाने वाहत आहे.
- मध्य प्रदेश व उत्तर महाराष्ट्र या भागात वाऱ्याचा वेग ज्यास्त असून ते १५ ते २० नाविक मैल या वेगाने पश्चिमेकडून पूर्वेकडे वाहत आहेत म्हणजेच नकाशात सर्वसाधारण वाऱ्याचा वेग ५ ते २० नाविक मैल असून सर्वसाधारण वाऱ्याची दिशा पश्चिमेकडून पूर्वेकडे आहे.

५. पर्जन्याची स्थिति

◁	वीज	⊞	गडगडाटी वादळ
△	गारा	==	विरळ धुके
✕	हिमवृष्टी	≡	दाट धुके
↑→	सरकती हिमवृष्टी	∞	वावटळ
∞	धूसर हवा	∇	जोराचा वारा व विजा
=	अति विरळ धुके	→	वाळूचे वादळ
∇	पावसाच्या सरी		
—	०.२५ ते ०.७४ सें.मी.	१	रिमझिम पाऊस
	०.७५ ते १.४९ से.मी	●	पाऊस

पर्जन्याची स्थिति दर्शविणारे चिन्हे व खुणा

- सदर वाचनासाठी घेतलेल्या नकाशा हा उन्हाळा ऋतूचा आहे परंतु उत्तर भारतीय मैदानी प्रदेशावर कमी दाब क्षेत्र तयार झाल्याने ढगाळ वातावरण तयार झाले आहे. साधारणपणे १ जूनच्या दरम्यान केरळ किनारपट्टीवर नैऋत्य मोसमी वाऱ्याचे आगमन होत असते, याचाच परिणाम म्हणून केरळमधील त्रिवेंद्रम येथे १सी.एम. येवढा पाऊस झाल्याची नोंद दिसत आहे, उर्वरित भारतात मात्र कोठेही पर्जन्य झाल्याची नोंद आढळत नाही
- उत्तर भारतावर तयार झालेले कमी दाब क्षेत्र भारतात मान्सून च्या आगमनाला पूरक ठरत असल्याने काही भागात पूर्वमोसमी पावसाची शक्यता नाकारता येत नाही

६. समुद्राची स्थिति

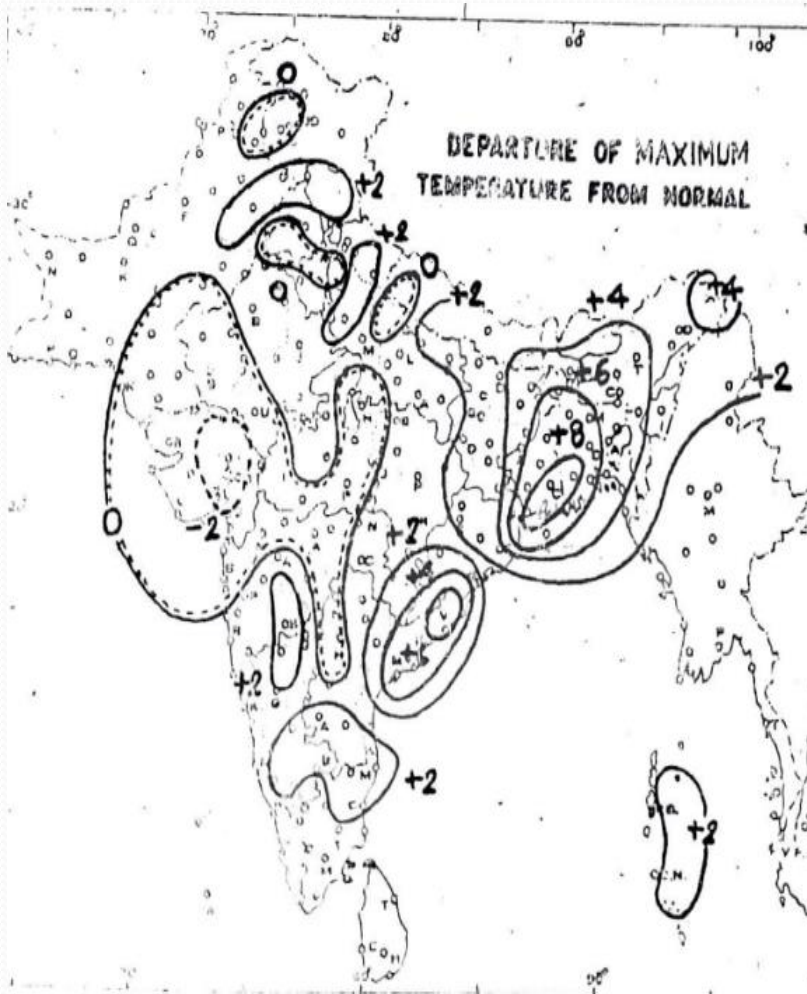
सागर स्थिती			
W	लाटांची दिशा	Ro.	खवळलेला समुद्र
Cm.	शांत समुद्र	V.Ro.	अति/जास्त खवळलेला समुद्र
Sm.	साधारण/सौम्य समुद्र	Hi.	उंच लाटांसह खवळलेला समुद्र
Sl.	थोडासा बदल झालेला समुद्र	V.Hi.	अति उंच लाटांसह खवळलेला समुद्र
Mod.	मध्यम स्थितीतील समुद्र	Ph	विलक्षण बदल झालेला तुफानी समुद्र

समुद्राची स्थिति दर्शविणारे चिन्हे व खुणा

- भारताच्या पश्चिमेस असलेल्या अरेबियन समुद्रात ज्यास्त दाब क्षेत्र असल्याने वाऱ्याचा वेग अतिशय कमी आहे त्यामुळे लाटांची उंची व तीव्रता कमी आहे पर्यायाने महाराष्ट्र, कर्नाटक, केरळ किनारपट्टी लगत समुद्राची स्थिति शांत स्वरूपाची आहे. गुजरात किनारपट्टीवर मात्र वाऱ्याचा वेग ज्यास्त असल्याने समुद्र माध्यम स्वरूपाचा दिसतो.
- भारताच्या दक्षिणेस असलेल्या हिंदी महासागरात समुद्राची स्थिति माध्यम स्वरूपाची दिसत आहे. भारतीय उपखंडावर उन्हाळा ऋतु असताना दक्षिण गोलार्धात हिवाळा ऋतु असतो त्यामुळे कमी दाब क्षेत्र तयार होऊन वारे दक्षिणेकडून म्हणजेच महासागरावरून भारतीय भूभागाकडे वाहतात त्याच्याच प्रभावाने हिंदी महासागरात लाटांची दिशा नैऋते कडून ईशान्येस असल्याचे दिसत आहे..
- भारताच्या पूर्वेकडील बंगालच्या उपसागरात अंदमान निकोबार बेटांच्या लगत समुद्राची स्थिति मध्यम असून लाटांची दिशा पश्चिमेकडून पूर्वेकडे आहे.

६. कमाल व किमान तापमानाचे सरासरी पासूनचे विचलन

अ. कमाल तापमानाचे सरासरी पासूनचे विचलन

१. नकाशात जम्मू कश्मीर पंजाब, हरियाणा पश्चिम नेपाळ राजस्थान, उत्तर महाराष्ट्र, मध्यप्रदेश येथे तापमान सरासरी इतकेच आहे त्यात कोणताही बदल आढळत नाही.

२. दिल्ली, हिमाचल प्रदेश, पूर्व नेपाळ, उत्तरप्रदेश, ओरिसा, मध्य म्यानमार, दक्षिण महाराष्ट्र, कर्नाटक, उत्तर तमिळनाडू येथिल कमाल तापमानात सरासरीपेक्षा २ से. ग्रे. ने वाढ झालेली दिसत आहे.

३. अरुणाचल प्रदेश, बिहार, भुतान, आंध्र प्रदेश येथिल कमाल तापमानात सरासरीपेक्षा ४ से. ग्रे. ने वाढ झालेली दिसत आहे.

४. बांग्लादेश, पश्चिम बंगाल, पूर्व बिहार येथिल कमाल तापमानात सरासरीपेक्षा ६ ते ८ से. ग्रे. ने वाढ झालेली दिसत आहे.

५. मध्य गुजरात व दमन व दिव च्या भागात कमाल सरासरी तापमानात २ से. ग्रे. ने घट झालेली दिसत आहे.

६. कमाल व किमान तापमानाचे सरासरी पासूनचे विचलन

ब. किमान तापमानाचे सरासरी पासूनचे विचलन

१. नकाशात उत्तर पाकिस्तान, महाराष्ट्र, छत्तीसगड, उत्तर प्रदेश चा मध्य भाग , नागालँड, दक्षिण राजस्थान येथील किमान सरासरी तापमानात २ से. ग्रे. ने घट दिसत आहे.

२. महाराष्ट्रातील विदर्भ प्रांतात किमान सरासरी तापमानात ४ से. ग्रे. ने घट दिसत आहे

३. गुजरात, उत्तर राजस्थान, मध्यप्रदेश, तसेच भारताच्या पूर्व किनारपट्टी लगत किमान तापमान सरासरी इतकेच आहे त्यात कोणताही बदल आढळत नाही.

४. दक्षिण जम्मू कश्मीर, दिल्ली, पंजाब, हरियाणा, येथील किमान तापमानात सरासरीपेक्षा २ ते ४ से. ग्रे. ने वाढ झालेली दिसत आहे.

THANK YOU